meenschapsgedachte de geesten boeit, doch dat dit veel meer een verschijnsel is, dat algemener van aard is en diepere en bredere verbindingen heeft in het leven der mensen.

Wanneer wij ons vervolgens de vraag stellen, waardoor is toch dit idealisme voor de gemeenschap gewekt, dan zou het ijdel zelfbedrog zijn, indien wij daarin zouden menen te mogen ontdekken een late vrucht van het veldwinnend Christelijk geloof. Gemeenschap is inderdaad ook een fundamenteel Christelijke gedachte, die verankerd ligt in het door de eeuwen heen gehandhaafd Christelijk Credo: ik geloof de gemeenschap der heiligen en in het tweede grote gebod uit Gods Wet: gij zult uw naaste liefhebben als uzelf. Deze heilige, christelijke gemeenschap viert evenwel allerminst haar triomfen in het gemeenschaps-idealisme onzer dagen. Reeds het feit, dat deze heilige gemeenschap, zal zij inderdaad geoefend kunnen worden, exclusief volharden moet bij de heilzdenis van de primaire gemeenschap van God, de Heilige met ons, die ons stelt in een heilige gemeenschap met Zichzelf en vervolgens met hen, die Hij Zich in heilige gemeenschap uit deze wereld vergadert en Die ons ook plaatst in relatie tot onze naaste, zodat wij die relatie nimmer buiten Hem om mogen gaan beschouwen en inrichten, reeds dat feit alleen zegt ons, dat bij de voortschrijdende secularisatie van het leven, bij de afkeer der volken van God en van die door Hem gewilde gemeenschap, wij gewaarschuwd moeten zijn, het tegenwoordig gemeenschaps-idealisme zeer gereserveerd te beschouwen. Nu ook de volken van Europa en Amerika steeds meer Gods touwen, die hen binden, gaan verscheuren, openbaart zich die drang naar gemeenschap juist als een onstuimige drift van uit hun ware levensverband ontwortelde mensen, die beseffende de hulpeloosheid van het op zichzelf staande leven, in het drijfzand van de wegvlietende tijd elkander vastgrijpen tot gemeenschap. De Springader van het levende Water verlaten hebbende, houwt men zichzelf drinkbakken uit de gemeenschap, gebroken bakken, die geen water houden. Het is, zoals de Groninger Hoogleraar, prof. dr W. J. Aalders, het schreef in zijn werkje „Enkeling en Gemeenschap": „Vooral nu in onzen tijd de hoogste gemeenschap, het Koninkrijk Gods of de draagster daarvan in deze bedeeling, de Christelijke kerk, op zoovelen hun vat hebben verloren, wordt de verschrikte enkeling er toe gebracht, dichterbij, in de sfeer, die hij zien en tasten kan, waarvoor hij werken en waarvan hij genieten kan, eene gemeenschap te zoeken, te vormen, te realiseeren en te idealiseeren, die aan deze behoefte voldoet." (Enkeling en Gemeenschap, uitgave Ploegsma, Zeist, blz. 9/10). Zo staan wij hier veelszins voor het beeld van de antigemeenschap tegenover de gemeenschap der heiligen, welke de Satan als de grote imitator van God, zich in deze wereld vormt met grote haast en inspanning, wetende, dat hem slechts weinig tijd gelaten is.

De geestelijke voedingsbodem van deze zeer gevariëerde gemeenschapsgedachten uit onze tijd is dan ook niet Gods Openbaring in de Heilige Schrift, die gelovige aanvaarding zou vinden, maar een bepaald wijsgerig ideeën-complex, waarbij de mens in denkworsteling zelf als de van Vaders huis vervreemde zoon zijn huis der gemeenschap in deze wereld tracht te bouwen en in te richten. En vele christenen zien niet in, hoe zij met hun organisaties de bouwstenen voor dat wereldhuis der gemeenschap helpen aandragen en het steigerwerk helpen oprichten van wat ons voorkomt te zijn de praeformatie van de eenheidsstaat van de Anti-Christ.

Onder dit aspect nu van de mens, die de gemeenschap met God en van God afwijst, om zich eigen verbondenheden te scheppen in deze wereld, moet worden gezien, dat de vraag van de zedelijke verhouding tussen enkeling en gemeenschap door alle eeuwen heen de denkers heeft bezig gehouden. Prof. Dr G. Brillenburg Wurth herinnert er in zijn werk over het Christelijk leven in de Maatschappij aan, dat reeds Aristoteles van de mens gesproken heeft als van een „zoön politikon", een gemeenschapswezen. („Het gemeenschapsleven in de maatschappij", uitg. J. H. Kok N.V., Kampen, blz. 16). Letten wij op de wijsgerige stromingen uit de 19de eeuw, en volgen wij van daaruit de ontwikkeling tot op onze tijd, dan treffen wij ook daarbij weer die verhouding van enkeling en gemeenschap op verschillende manier ingedacht, aan. Kant meende de innerlijke harmonie van die beiden, enkeling en gemeenschap, als ideaal te kunnen fixeren in wat hij noemde het „Reich der Tugend" of het „Reich der Zwecke" van uit vrije wil handelende, autonome, als „Selbstzwecke" optredende enkelingen, wier opgave het zou zijn, het absolute plichtsgebod te verwerkelijken in hun leven. Hegel daarentegen achtte dit een abstractie te zijn en ontwierp dan ook een geheel andere schets van de ontwikkelingsgang van de menselijke geest, in zijn „Phaenomenologie des Geistes". Hegel oordeelde, dat het natuurlijk bewustzijn, dat aanvankelijk „ik" heet, door loutering verlost wordt uit de sfeer der subjectieve zelfzucht door erkenning van het ander „ik" of „wij", om daarin en daardoor meteen van zijn natuurlijke beperktheid te worden bevrijd. In zijn wijsgerig idealisme ziet hij dan dat „wij" de overhand verkrijgen in de verschillende levenskringen, zodat de gemeenschap gaat praedomineren over de enkeling.

In die ontwikkeling der dingen ligt dan voorts besloten, dat de grootste en belangrijkste rechten komen te liggen in de handen van de Staat, die in deze wereld als levenskring de grootste samenvoeging tot „wij' te zien geeft. Het is dan die Staat, welke het beslissende woord in het leven der mensen spreekt. Wanneer wij ons dit door Hegel zien voorgehouden, dan beseffen wij, hoe het mogelijk is, dat Marxisme en Fascisme, hoezeer ook elkanders verwoede tegenstanders in de achter ons liggende jaren wat het praktisch optreden betreft, toch beide stoelen op dezelfde wijsgerige idealistische wortel.

P. GROEN.

Congres van Gereformeerden, gehouden in Amersfoort

Aan gegadigden wordt meegedeeld, dat voor hen nog beschikbaar is een aantal exemplaren van het volledige verslag van dit congres (referaten en bespreking). Dit is een boekwerk van 260 blz.! Het is verkrijgbaar voor de luttele prijs van f 2.50. Ook wordt nog meegedeeld, dat velen, aan wie het verslag van de besprekingen van dit congres werd toegezonden de van hen gevraagde gulden nog niet hebben opgezonden. Willen zij dit alsnog doen?

Bestellingen van het volledige verslag en de opzending van de gulden kunnen geschieden op postrekening 28869, ten name van: „De pedel van de Theol. Hogeschool", Broederweg 15, Kampen.

HET COMITÉ.

LITERATUUR EN KUNST

Spel krachtens bevel

Dr Buitendijk waarschuwt in zijn boek: „Op de keper beschouwd", tegen, wat hij noemt: een „Calvinistisch puritanisme". Hij schrijft (bladz. 16): „Nu valt het niet te miskennen dat de Calvinist in het algemeen huiverig is voor 't spel. Afkeer van toneelspel en dans is karakteristiek voor die houding. Daarom doorgrondt hij de kunst niet in haar ludiek (spel)-karakter. De Calvinist is meestal een zoeker van nutte lering, hij ziet de kunst te veel als colportage van godsvrucht, deugd en goede zeden, te weinig als spel, afbeelding van het spel van God, gespeeld tot eer van God".

Dr Buitendijk vindt dit „puritanisme", deze afkeer van toneel en dans, dat karakteristiek zou zijn voor de houding van de Calvinist, dan ook héél erg. Hij vraagt zich zelfs af (bladz. 17): „Is daarom het huidige Christelijke leven zo dof en negativistisch?" Hij vindt het „kortzichtig" het spel te verwerpen. Immers „het spel kan uit de hoogste en subliemste ernst geboren worden." Het rederijkerstoneel deed de Hervorming in brede lagen van de bevolking ingang vinden, oude en nieuwe geuzenliederen inspireerden tot verzet tegen de tyrannie, Marnix' dolle spot met de Roomse kerkgebruiken deed Rome misschien meer afbreuk dan honderd ernstige vertogen, het Nederlandse Réveil werd geboren in de poëzie van Bilderdijk en Da Costa, de Blauwvoeterie van Rodenbach heeft de stoot gegeven tot de wederopstanding van het Vlaamse volk. Niet van het verstand, maar van gevoel, verbeelding, heldenmoed is vernieuwing des levens te verwachten. Daarom is elke cultuurgemeenschap dor en schraal, waarin niet bloeit het vreugderijke spel, de schone gestalte der verbeelding, de dronkenschap om het heilig ideaal."

Aldus Dr Buitendijk.

We behoeven er niet veel van te zeggen. Er wordt hier bijna geen woord gebezigd, dat niet voor bestrijding vatbaar zou zijn. Dat het rederijkerstoneel de Hervorming in brede lagen van de bevolking ingang deed vinden, is een stelling, die we voor 't eerst van ons leven horen. We zouden wel eens willen weten van Dr B. wat hij eigenlijk onder „Hervorming" verstaat. Het losweken van Rome betekende heus nog niet, dat die „brede lagen" nu ook gewonnen waren voor de Hervorming, althans, wanneer men daaronder verstaat: Kerk-reformatie. En wat de „Biëncorf der H. Roomsche Kercke" van Marnix aangaat, dat is toch wel iets méér dan „spel" geweest, of „dolle spot". Tegenover Erasmus' satiren gesteld, vertoont de „Biëncorf" juist zó weinig spel en is de brandende ernst zó zeer de grondtoon, dat men kwalijk nog van „spel" spreken kan. Zo weinig is hier sprake van een tegenstelling tussen „spel" en wat Dr B. noemt „honderd ernstige vertogen", dat de franse bewerking van de „Biëncorf" een algemeen gebruikt „leerboek" werd onder de hugenootse jeugd, bij het onderricht in de gereformeerde beginselen. Evenmin kunnen wij verstaan hoe Dr B. de verzen van Bilderdijk en Da Costa onder „spel" zonder meer kan rangschikken, wanneer deze Réveil-mannen hun ernstige „bezwaren tegen de geest der eeuw" gaan inbrengen. Hoe hij dan ook zeggen kan, dat niet van „het verstand, maar van gevoel, verbeelding en heldenmoed de vernieuwing des levens te verwachten is" is ons een raadsel. Dit is een redenering, welke zich nóch met de geest van de Hervorming, nóch met die van het Réveil dekken laat.

Wat Dr B. hier voor „spel" aanziet, is niet anders dan diepe ernst geweest en laat zich zeker niet identificeren met dat, waar Dr B. het eigenlijk over hebben wil en wat hij verdedigen wil: het toneel en de film en wat er meer aan modern vermaak geboden wordt.

Dat wil allemaal nog niet zeggen, dat wij tegen het „lachen zeggen: gij zijt uitzinnig", en dat we het vermaak uit den boze achten. De kwestie waar het allemaal op vast zit is, dat Dr B. zijn normen voor spel en ernst, voor arbeid en vermaak, voor cultuur en kunst ontlenen gaat aan het moderne humanisme en niet primair de vraag stellen blijft: wat zegt Gods Woord ons van al deze dingen. Daarom vervaagt bij hem de antithese, om plaats te maken voor de synthese.

De vraag, welke ons bij het bepalen van onze houding in deze materie, vóór alles bezig moet houden is: wat zegt Gods Woord hierover?

De „Homo-Ludens-theorie" door hem overgenomen van Huizinga, belet hem deze vraag op haar juiste plaats te houden en te beantwoorden.

We waren heel wat verder gekomen, wanneer Dr B. ons gezegd had wat „het spelen" en wat „Gods Wet" is naar de mening der Schriften. Hij maakt nu verschil tussen het „mogen" en „moeten" van de paradijsmens. Maar wij geloven, dat deze twee daar steeds samenvielen. God heeft Adam niet geschapen als een „naieveling", maar als een „ambtsdrager", bij wie alle natuurlijke gaven te functioneren hadden naar een ambtelijke opdracht. Alles was bij de geschapen mens: opdracht, functie, bevel, wet, gebod en dat was tevens zijn heerlijkheid, zijn vreugde, zijn liefde, zijn spel. Het mógen en het móeten en het kúnnen viel steeds samen, en dát was zijn paradijsvreugde.

Daarom is de ambtelijke plaats van de mens bij alles het uitgangspunt. De mens viel niet in twee stukken uit elkaar: een naieveling, die in vrijheid wat spelen mocht en verder een ernstig werker, die onder het gebod stond. Hij was als beelddrager Gods geschapen. D.w.z.: heel zijn leven stond, van het ogenblik van zijn schepping af onder de heerlijkheid van het ambt. Hier hebben wij het criterium waar alles om draait. En daarom kunnen we ook nooit enig werk van de mens los zien van zijn ambt. Van alle arbeid van de mens, maar ook van zijn „spel", van zijn kunst gaat profetie uit. Achter alle kunstwerk staat de kunstenaar, de mens, die steeds krachtens zijn bevoegdheid, hem als beelddrager geschonken, werkt. En daarom geldt óók van wat Dr B. „het spel van de mens" gelieft te noemen, primair de vraag: geeft dit werk ware of valse profetie? Wat suggereert de mens die dit wrocht? Wat profeteert hij ons? Het analytisch gepruts en getheoretiseer over wat praevaleert: ethische normen of aesthetische beginselen bij een kunstwerk, deugt niet. We kunnen een kunstwerk nooit „an sich" beschouwen. Er staat een mens achter van vlees en bloed. Deze mens heeft iets gecreëerd. Heeft hij dat gedaan als beelddrager Gods, was hij hierin getrouw profeet, priester en koning? Of is zijn werk uitdrukking van valse profetie? De mens is nooit en nergens de „spelende naieveling". Alles staat bij hem onder het gebod Gods, onder de „opdracht", onder het „mandaat".

En deze maatstaf moeten we als gelovigen aanleggen bij alles, waarmee wij in dit leven worden geconfronteerd: bij het boek dat we lezen, bij het toneelstuk dat we willen zien, bij de film, waarvan we willen genieten. Er is hier geen „spel", dat zich op een soort neutraal terrein zou kunnen bewegen.

En hiermede worden niet het spel en het vermaak als zodanig veroordeeld, maar zij worden gezet onder de klem van het gebod, dat zeer wijd is.

Calvijn zegt dat in zijn „Institutie", tweede deel, hoofdstuk X, kort en duidelijk, als hij het heeft over: „Hoe men het tegenwoordige leven en deszelfs hulpmiddelen heeft te gebruiken". Hij zegt daar:

> „Door zodanige onderwijzingen leert de Schrift ons tevens wel degelijk, welk het rechte gebruik is der aardse goederen: een zaak die, om het leven wel aan te leggen, geenszins moet worden veronachtzaamd. Want moeten we leven, zo moeten wij ook de nodige hulpmiddelen des levens gebruiken. Wij kunnen ook de dingen niet missen, die de schijn hebben meer tot vermaak te dienen dan tot noodruft. Zo moeten wij dan de maat weten, die wij te houden hebben, om die met een rein geweten, hetzij tot nooddruft, hetzij tot vermaak te gebruiken. Die wijze schrijft ons de Heere in Zijn Woord voor, als Hij leert, dat het tegenwoordige leven voor de zijnen een zekere vreemdelingenreis is, waarmede zij zich spoeden naar het hemels koninkrijk. Indien wij deze aarde alleen moeten doortrekken, zo moeten wij zonder twijfel haar goederen tot dat einde gebruiken, dat zij onze loop eer bevorderen dan vertragen.....".

Wij geloven dat dit Schriftuurlijk gezegd is.

En daarom komen wij tot de conclusie, dat we bij alles wat we doen, ook bij ons spel, ons vermaak, onze cultuuropdracht en onze kunst, staan onder het beheersend gebod Gods, dat wij ook in deze dingen te kiezen hebben tussen ware en valse profetie en dat we in het gebruik van deze dingen, ook haar te stellen hebben als middelen ter bevordering van onze „christenreis door dit leven".

En dat brengt mee, dat we onmogelijk met deze wereld een zelfde cultuur, een zelfde kunst, een zelfde spel en een zelfde vermaak kunnen scheppen of genieten.

De antithese loopt ook hier dwars tussen hem, die God dient en hem die God niet dient.

R. v. R.